

OBSAH

Mário Nicolini:

Mnohonárodná vojenská spolupráca /2

Gergely Varga:

The opportunities and limits of Pooling and Sharing - a Hungarian view /6

Jaroslav Kuča:

Slovensko a medzinárodná vojenská spolupráca /10

Vladimír Žembera:

Baltická bezpečnostná a energetická regionálna kooperácia/17

TRANSATLANTICKÉ LISTY

ČÍSLO 3/2011

REDAKČNÁ RADA

Matúš Korba
Marian Majer
Rebecca Murray
Lucia Najšlová
Andrej Nosko
Ivo Samson
Vladimír Tarasovič

Transatlantické listy
vychádzajú s finančnou
podporou NATO

EDITORIÁL

Milí priatelia, čitatelia,

vývoj a budovanie nových vojenských spôsobilostí v Európe v uplynulých rokoch značne spomaľuje. Do istej miery to majú na svedomí celkové geopolitické okolnosti, ktoré znížili tlak na schopnosť ozbrojených síl jednotlivých krajín čeliť širokospektrálnym hrozbám vrátane rozsiahleho vojenského konfliktu. Možno síce argumentovať, že naďalej existuje mnoho búrlivých a nevyspytateľných zón vojenských aktivít, ich potenciál však zatiaľ, vďaka bohu, nedosahuje rozmery možného konvenčného súperenia v rámci Studenej vojny. Veľmi silným faktorom uspávania európskeho vojenského potenciálu je však aj, a podľa niektorých najmä, trvalé znižovanie obranných rozpočtov, ktoré v niektorých prípadoch ohrozuje dlhodobé ambície individuálnych štátov v oblastiach bezpečnosti a obrany.

Zvrátenie tohto nelichotivého trendu nie je v čase celosvetových hospodárskych ťažkostí vôbec jednoduché. Skôr naopak, štáty súperia s dilemami ako zachovať ich súčasné ambície bez toho, aby sa uchýlili k radikálnym armádnym rezom. Doterajšie výsledky tohto snaženia sú v mnohých prípadoch viac ako rozpačité.

Jednou z možností vyklížnutia z tejto slepej uličky je budovanie spôsobilostí spoločnými silami. Aj preto sa mnohonárodná spolupráca v poslednom období stala obľúbeným aspektom tak multilaterálnej politiky spojencov v rámci NATO a EÚ, ako aj regionálnych či bilaterálnych bezpečnostno-obranných vzťahov. Spoločné riešenia môžu viesť k uspokojivým výsledkom, šetria pritom nedostatkové (nielen) finančné zdroje. Mnohonárodná spolupráca však nie je všeliakom na všetky problémy, nemala by preto byť mantrou konania politických elít. V prvom článku tejto edície Transatlantických listov na to upozorňuje Mário Nicolini, ktorý objasňuje kontext tohto konceptu a približuje viacero jeho iniciatív tak na európskej úrovni, ako aj na báze spojeneckých platforiem NATO a EÚ. Gergely Varga a Jaroslav Kuča zase nazerajú na problematiku tohto druhu spolupráce cez prizmu skúseností konkrétnych krajín, Maďarska resp. Slovenska. Poukazujú na úspechy, ale najmä zlyhania a premárnené príležitosti vlád týchto krajín v danej oblasti ako i na podmienky úspešnosti tohto typu spolupráce v budúcnosti. Vladimír Žembera napokon približuje medzinárodnú spoluprácu z regionálneho hľadiska. Sústreďí sa na trojicu baltických štátov, pričom porovnáva ich možnosti v oblasti obrannej a energetickej spolupráce.

Verím, že aj toto vydanie Transatlantických listov bude pre vás obohatením a preto vám želim príjemné čítanie,

Marian Majer

MNOHONÁRODNÁ VOJENSKÁ SPOLUPRÁCA

Mário Nicolini

Prečo sú dnes mnohonárodné prístupy veľkou politickou témou? Majú rozbehnuté iniciatívy Európskej únie a NATO šancu na úspech? Aké výhody ponúka integrácia kapacít pre malé krajiny, akou je Slovensko? Sú očakávania spojené s „inteligentnou obranou“ realistické? Čítajte prvý zo série štyroch článkov o bilaterálnej a multilaterálnej spolupráci západných spojencov.

Neochota investovať do obrany, neschopnosť prispôbiť ozbrojené sily novým požiadavkám, ako aj nevôľa prekonať fragmentáciu a duplicitu úsilia je pre Európu dlhodobou diagnózou, ktorú v 90-tych rokoch minulého storočia tragicky potvrdili konflikty na Balkáne. Ekonomická a finančná kríza ostatných troch rokov prehĺbila v Európe dlhodobý trend škrto v rozpočtoch na obranu, čo je nevyhnutne spojené s redukciou vojenských spôsobilostí a potvrdila tendenciu k unilaterálnemu rozhodovaniu bez koordinácie s ostatnými spojencami. Napriek tomu, že dôsledky tohto vývoja na schopnosť NATO a EÚ dostať svojim ambíciám zatiaľ nemožno plne vyhodnotiť, závislosť európskych spojencov od USA sa ďalej prehĺbila.

Podľa bývalého ministra obrany Gatesa dnes USA vynakladajú viac ako 75% obranných výdavkov celej Aliancie [a nie sú ochotné ďalej financovať spoločnú bezpečnosť za prosperujúcich Európanov/znášať také vysoké bremeno za spoločnú bezpečnosť]. Gatesove slová potvrdilo v praxi rozhodnutie Obamovej administratívy ponechať vedenie zásahu NATO v Líbyi na Francúzsko a Veľkú Britániu a poskytnúť len nevyhnutnú podporu pre úspech operácie.

Intervencia proti Kaddáfího režimu na jednej strane ukázala, že Európa sa už nemôže spoliehať

na vedúcu úlohu USA vo všetkých konfliktoch na svojej periférii, zároveň však opätovne spochybnila jej schopnosť viesť väčšie vojenské operácie bez americkej podpory. Bezpečnostné prostredie pritom naďalej zostáva nepredvídateľným a udržanie bezpečnosti Európy si bude vyžadovať rozsiahlu angažovanosť vo svete, vrátane použitia vojenskej sily. Vysoké operačné náklady západných armád v súčasnosti — ďaleko od vlastných hraníc a dlhodobo v nehostinných podmienkach, — v konfrontácii s rozpočtami hlboko pod zdravou hranicou zužujú priestor na modernizáciu síl a rozvoj nových spôsobilostí, napr. v oblasti kybernetickej obrany, boja proti terorizmu alebo protiraketovej obrany. Zásadnou komplikáciou sú aj neustále rastúce ceny zbraní a vojenského vybavenia, najmä v dôsledku potreby reakcie na širšie spektrum hrozieb, vyšších nárokov na vojenskú prevahu v záujme minimalizácie obetí, požiadavky na aplikáciu najnovších technológií a rozsiahlej technologickej ponuky na trhu.

Dnes sa so staronovou myšlienkou integrácie vojenských kapacít, ktorú mnohí akademici už dlho považujú za jediné východisko, spájajú veľké očakávania aj na politickej úrovni. Medzi hlavné dôvody patrí drastický prepád rozpočtov na obranu v dôsledku hospodárskej krízy (bez jasnej perspektívy ich navýšenia v budúcnosti), operačné preťaženie vojsk spojencov a nový dôraz USA na spravodlivejšie zdieľanie bremena za spoločnú bezpečnosť. Veľmi málo — a čoraz menej — krajín si už môže dovoliť udržiavať celé spektrum vojenských spôsobilostí. Platí to aj pre tradičné veľmoci. Príkladom je bilaterálna zmluva o obrane, ktorú v novembri 2010 podpísali Veľká Británia a Francúzsko. Neurobili tak z idealistického nadšenia ani z príbuznosti politickej orientácie, ale pod rozpočtovým tlakom. Zmluva vytvára základ pre prehĺbenie spolupráce oboch armád v

mnohých oblastiach, vrátane tých najcitlivejších, akými sú jadrové sily.

V tejto situácii mnohonárodné a ďalšie inovatívne prístupy k vybudovaniu a/alebo operačnému použitiu vojenských spôsobilostí začali byť vnímané ako nevyhnutnosť. Ich hlavným zmyslom je vytvoriť príležitosť — určite pre Európu a určite pre menšie a stredné štáty — na udržanie širšieho spektra spôsobilostí napriek zníženým finančným stropom, a to kolektívnym úsilím. Vnímať ich ako šancu na ďalšie škrtky v obrannom rozpočte by bolo krátkozraké. Mnohé si vyžadujú väčšiu alebo menšiu vstupnú investíciu; úspory a/alebo vyššiu efektívnosť možno očakávať neskôr. Čo je dôležitejšie, získané úspory sa nesmú vrátiť do štátneho rozpočtu, ale reinvestovať do spôsobilostí, ktoré NATO a EÚ potrebujú, a dnes nie sú k dispozícii. Ak budú zdroje investované na podporu kolektívnych priorít, je tu istá šanca zvrátiť prehlbujúcu sa transatlantickú nerovnováhu, a posilniť tým strategickú alianciu Európy a severnej Ameriky. Za rovnakých predpokladov môže „inteligentná obrana“ pomôcť Európe konečne striasť povest' síce ekonomického obra, ale vojenského trpaslíka, ktorý nič nezaváži na medzinárodnej scéne.

Užšia vojenská spolupráca menších skupín štátov nie je novou myšlienkou. Popri individuálnom úsilí a kolektívnom prístupe (NATO-28, EÚ-27) predstavuje solídnu alternatívu pre rozvoj spôsobilostí. Ostatné dve desaťročia zažili množstvo projektov a programov spolupráce, ktorých cieľom bolo znížiť náklady pre zúčastnené štáty. Mnoho projektov s vysokými finančnými nákladmi však postihol opak: nekontrolované rozširovanie záberu, predražovanie a časové odklady (napr. systém [AGS], A400M, Joint Strike Fighter). Zdá sa, že šance na úspech sú vyššie vtedy, keď sú finančné náklady obmedzené a zlepšenia sa dotýkajú menšieho materiálneho rozvoja alebo nemateriálnej oblasti, napr. štandardizácie vybavenia, zavedenia spoločných doktrín alebo výcviku. Častým opatrením je stanovenie tzv. vedúcej krajiny, ktorá spolupracu

riadi podľa vlastných noriem, a nie na základe vzájomne dohodnutých pravidiel a postupov. Skúsenosť tiež ukázala, že štáty oveľa viac inklinujú k spolupráci v rámci podporných a zabezpečovacích funkcií (napr. vzdelávania, logistiky), ako k spájaniu bojových jednotiek, alebo jednotiek určených na operačné použitie. Skutočne úspešných medzinárodných projektov je málo. Ako raz podotkol jeden z ministrov obrany, dookola sa citujú stále rovnaké príklady.

Veľa projektov spolupráce sa realizuje v regionálnom rozmere. Medzi najúspešnejšie formáty možno zaradiť nordické štáty a krajiny Beneluxu. Nordická obranná spolupráca (Nordefco) má za cieľ posilniť obranu zúčastnených štátov (Dánsko, Fínsko, Island, Nórsko a Švédsko), využiť synergie a napomôcť úsporným spoločným riešeniam. Spolupráca pokrýva rozvoj strategických spôsobilostí, vzdelávanie, výcvik a operácie. Tradičný severný pragmatizmus viedol k prijatiu zásady pružnosti, podľa ktorej sa na každom projekte zúčastňujú tie štáty, pre ktoré je zaujímavý. Medzi praktické výsledky patrí nasadenie fínsko-švédskeho provinčného rekonštrukčného tímu v Afganistane s vlastným spoločným logistickým centrom, výcvik švédskych pilotov vrtulníkov v Nórsku, vytvorenie nordickej bojovej skupiny EÚ (pohotovosť v rokoch 2008 a 2011), spoločná podpora budovaniu kapacít afrických štátov v Keni, spoločný systém vzdušného varovania nordických štátov, spoločné využívanie výcvikových centier. Štáty Nordefco si vzájomne vymieňajú plány vyzbrojovania a hľadajú príležitosti na spoločný vývoj, nákup a údržbu výzbroje; za 15 rokov spolupráce v tejto oblasti deklarujú úspory vo výške 100 mil. EUR. Najvýraznejším príkladom spolupráce krajín Beneluxu je spojenie vojenských námorných flotíl Holandska a Belgicka pod spoločným velením (Admiraal Benelux). Luxembursko nemá námorné sily; na fungovaní štábu sa podieľa finančne. Vojenské loďstvo ako také zostáva v národnej zodpovednosti, ale jeho údržba a operačná podpora sú zdieľanou funkciou, pričom Holandsko

a Belgicko sa špecializujú na konkrétne služby. Vytvorené námorné spôsobilosti možno používať v národnom aj spoločnom rámci. Spolupráca pokrýva aj vzájomnú podporu vo vojenskom vzdelávaní a výcviku. Zúčastnené krajiny považujú za najväčšie výhody efektívne využitie zdrojov, zdieľanie skúseností a riadenie operácií jednotným štábom.

Tradičné regionálne zameranie vojenskej spolupráce by nemalo prekvapovať. Ide o štáty so zdieľanou históriou, podobnými prioritami zahraničnej a bezpečnostnej politiky, vojenskou kultúrou, jazykovou príbuznosťou, podobnou a/alebo prepojenou priemyselnou základňou. Spolupráci môže napomôcť — niekedy ju dokonca podmieniť — spoločný typ výzbroje. Geografická blízkosť uľahčuje pohyb vojenskej sily vo vnútri regiónu v rámci výcviku aj počas nasadenia. Ako o sebe hovorí iniciatíva Nordefco, ozbrojené sily nordických štátov sú založené na podobných základoch v zmysle ich poslania, úloh a koncepcií, čo zo širokej spolupráce robí nielen možnosť, ale aj preferenciu.

Ponaučenia z minulosti napovedajú, že mnohonárodnej spolupráci, najmä pri zásadnejších a drahších projektoch vo väčších skupinách, stoja v ceste veľké výzvy. Možno najväčšou chybou v rozvoji spôsobilostí býva hľadanie riešenia v podobe materiálu alebo síl, namiesto sformulovania celkovej požiadavky. Popri materiále a personále existuje komplex faktorov, ktoré spolu vytvárajú vojenskú spôsobilosť v modernom poňatí: doktrína, organizácia, výcvik, líderstvo, infraštruktúra a interoperabilita. Práve v týchto nemateriálnych oblastiach existuje silný potenciál na úsporu zdrojov a zvýšenie efektivity. Ďalšou chybou je hľadanie dokonalého, technologicky najvyspelejšieho riešenia namiesto prijateľného riešenia na minimálnom požadovanom štandarde za oveľa nižšiu cenu. Tradičnou prekážkou spolupráce vo vyzbrojovaní je chýbajúca alebo slabá harmonizácia požiadaviek. Tam, kde existuje, často chýba komunikácia s priemyslom a stanovenie dostatočne presných a realistických

požiadaviek. Obranný trh trpí aj nedostatkom štandardizácie, ktorá radikálne zefektívnila produkciu napr. v informačných technológiách alebo automobilovom priemysle. Medzinárodné projekty sa tiež predražujú — prípadne znemožňujú — snahami o primeranú účasť priemyslu zo všetkých zúčastnených krajín. Vzhľadom na zablokovaný politický dialóg medzi EÚ a NATO bude veľmi náročné hľadanie synergie v rámci paralelne bežiacich procesov. V optimálnom prípade by sa projekty zamerané na hlavné nedostatkové spôsobilosti mali dopĺňať, bez ohľadu na to, ktorá organizácia/agentúra ich realizuje. V konečnom dôsledku bude najpodstatnejšie získať nové spôsobilosti, ktoré štáty môžu využiť pre operácie v akomkoľvek medzinárodnom (alebo národnom) rámci podľa vlastného uváženia. Niektoré z týchto problémov nemožno prekonať bez obrovskej politickej vôle.

Zároveň platí, že inovatívne prístupy k zlepšovaniu obranných spôsobilostí nie sú univerzálnym receptom. USA v tejto diskusii nikdy nezabúdajú pripomenúť, že bez navýšenia vstupu — obranných rozpočtov smerom k záväzku 2% HDP — nemožno očakávať dramatické zlepšenie na výstupe. Mnohonárodné jednotky s operačným určením, napr. letku NATO AWACS, Sily reakcie NATO alebo bojové skupiny EÚ, často sprevádzajú spory ohľadne ich použitia, čo v konečnom dôsledku vedie k ich zablokovaniu. Budúcnosť projektu AGS, financovaného skupinou členských krajín v perspektíve jeho presunu do vlastníctva a pod velenie NATO, je neistá, pretože časť spojencov odmieta kolektívne prispieť na jeho infraštruktúru a prevádzku.

Vychádzajúc z uvedených skúseností sa dnes členské štáty oboch organizácií zhodujú na tom, že treba postupovať pragmaticky. Tento prístup sa týka aj vlastného názvu a definície rozbehnutých iniciatív. Pojem „inteligentná obrana“ (smart defense), zavedený generálnym tajomníkom NATO Rasmussenom, a jeho ekvivalent v EÚ „združovanie a zdieľanie spôsobilostí“ (pooling & sharing) sa používajú voľne, aj v odborných

kruhoch fungujú prakticky ako synonymá. Je to tak napriek tomu, že v poňatí GT NATO má inteligentná obrana tri zložky: [investovanie do priorít NATO, mnohonárodné [prístupy] a špecializáciu úloh]. Zo samotného diskurzu GT NATO je však zrejmé, že detaily iniciatívy sa ďalej vyvíjajú. Príkladom je tretí pilier inteligentnej obrany, špecializácia úloh, ktorá je politicky citlivou témou, ak predpokladá dobrovoľnú rezignáciu na niektorú kľúčovú vojenskú spôsobilosť (napr. ochranu vzdušného priestoru), prakticky alebo symbolicky spojenú so zabezpečením národnej suverenity. Francúzske predsedníctvo Rady EÚ v druhej polovici roku 2008 navrhlo pracovnú definíciu pojmov [združovania, zdieľania a špecializácie] spôsobilostí, odstupňovanú podľa miery kontroly, ktorú si krajina ponecháva nad poskytovanými prostriedkami. Diskusie o týchto témach sú nevyhnutne podfarbené pochybnosťami o miere dôvery medzi štátmi, napriek tomu, že väčšinu z nich spájajú desaťročia spolupráce v silne integrovanom vojenskom celku, postavenom na záväzku kolektívnej obrany. Toto vysvetľuje dôraz[, osobitne v Európskej únii,] na postupné

kroky v rámci praktických projektov, ktoré okrem efektivity prinesú aj posilňovanie dôvery, čím otvoria dvere k ambicióznejším formám spolupráce, predpokladajúcim rastúcu vzájomnú závislosť.

Ministri obrany by počas jesene mali dostať na stôl návrhy štábov NATO a EÚ s konkrétnymi projektami, na ktorých by mohli spolupracovať. Od summitu NATO v Chicagu na jar 2012 sa očakáva spustenie viacerých iniciatív, ktoré sú zatiaľ vo fáze rokovaní.

Členovia EÚ aj NATO stoja na začiatku dlhej cesty. Ležia na nej výzvy, pre ktoré nebude stačiť dobrá vôľa ministrov obrany, ale vyžaduje sa líderstvo ďalších členov kabinetu, premiérov, kľúčových osobností parlamentu, občianskej spoločnosti aj súkromných firiem.

Autor je vedúcim sekcie obrany Stálej delegácie SR pri NATO. Názory vyjadrené v tomto článku nie sú oficiálnymi stanoviskami SR.

THE OPPORTUNITIES AND LIMITS OF POOLING AND SHARING – A HUNGARIAN VIEW

Gergely Varga

Pooling and sharing has become one of the most popular topics in the European defence agenda in recent years. This is especially true since the beginning of the financial crisis, which had massive effects on defence budgets throughout Europe, and as the crisis looks to prolong even further, there is no end in sight for the budget austerity. The only viable answers for improving, or even just maintaining current military capabilities in Europe seems to be “pooling and sharing”. Even for great European powers, such as Britain and France, the previous complete military capabilities portfolio can only be attainable through bilateral and multilateral cooperation, as the Franco – British defence agreement of November 2010 has shown.

There are some general reasons, why pooling and sharing has become fashionable for European countries. It saves money in the short term (common procurement, unnecessary duplications could be avoided), and in the long term (maintenance expenses are shared), and from the view of operational effectiveness, it enhances interoperability. Hence, a systematic use of pooling and sharing would reduce duplications, enhance operational effectiveness, and save money. Besides the financial and military pressures, one vital condition of pooling and sharing is proper political – strategic cooperation. It is no coincidence, that pooling and sharing has developed within NATO and the EU, the most deep and sophisticated alliance and integration in the world.

Basic common security perceptions, strategic objectives, common threats and military tasks are

essential elements on which military pooling and sharing arrangements could be politically viable for nation states. Along with NATO, the European Union, with the establishment of the European Defence Agency, provides a proper institutional platform for cooperation, but European nations are not benefiting enough from existing opportunities. As the experience in Europe shows, even within these institutions, P&S is still far lagging behind its full potential due mostly to different national interests and caveats.

This is especially true in Central- and Eastern Europe, where, because defence expenditures are usually among the lowest in the Alliance – such as in Hungary - in absolute and relative figures as well, pooling and sharing of assets and capabilities would be most needed. The Hungarian government, also during holding the EU presidency, recognized the importance of the topic. At the informal defence ministers meeting in February 2011 in Gödöllő, opportunities in pooling and sharing was widely discussed, and several expert seminars were held before and during the presidency on the topic.

As to emphasize the urgency of cooperation, one just needs to take a look at the percentage of defence budgets of GDP for the year 2010¹: for Czech Republic: 1,4, for Slovakia: 1,3, for Poland: 1,9. for Hungary 1,1. As it is known, the NATO expectation is 2%, in this respect only Poland looks to be committed unvariably even in these grave times to its alliance commitments, while Hungary is at the other end of the spectrum. In the preparation of the fiscal year 2010, the current Hungarian government originally proposed to increase defence spending by 8%

1 NATO: „Financial and economic data relating to NATO defence”. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110309_PR_CP_2011_027.pdf

from the previous year, which would of assured that defence spending would remain above the 1% level.

However, in January 2011, due to unexpected budget distrains, the government took away 26 billion Hungarian Forints (HUF) (about € 96 million) from the 275 billion HUF defence budget (€ 1,02 billion)², which means the defence spending will further decrease this year. The problems of the Ministry of Defence are not only resource based, but structural ones. Out of the total defence budget, about 130 billion HUF, 47% is spent on military personell, while only 14% is provided for procurement, but much of this sum goes for the rent of the Gripen – fighter planes, leaving only 3-4% for real new procurement and investments, and this will remain so in the years to come.

Having in mind that the other Visegrad countries, especially Slovakia and the Czech Republic have similar, not so promising figures concerning defence budgets, we have a realistic view on the limited opportunities of military investments in the region. In this aspect, pooling and sharing is a must, but even with successful cooperation, maintaining current capabilities and filling in the greatest loopholes is the most we can expect from V4 cooperation.

To highlight the difficulties ahead of pooling and sharing, we can take a look at some previous examples. The Central European Nations Cooperaion in Peacekeeping (CENCOOP³), launched in 1996 by Austria, is an unsuccessful example. By 2002, the cooperation brought together seven Central European countries, Austria, Croatia Hungary, Romania, Slovakia, Slovenia, and Swizerland. The long term aim of the initiative was to build up Central European multinational unites which could be deployed in peace support operations. In a couple of years the initiative faded away, because of mainly two reasons.

There was no clear political will from the participating members to replace the national flags to the CENCOOP flag in operations, and there was no major country who had the political will and power, plus the resources to push the project forward in critical times.

In contrast to the failure of CENCOOP , the C-17 strategic airlift capability can be brought up as a successful pooling and sharing arrangement in the region. Since the summer of 2006 several nations worked together to establish a C-17 strategic airlift capability consortium to meet their airlift requirements. In 2008 the memorandum of understanding was signed on establishing the NATO Airlift Management Agency (NAMA), which was established to oversee the project. Pápa became the host of the C-17 airplanes, placing Hungary into a central role in the cooperation. Ten NATO countries, Bulgaria, Estonia, Hungary, Lithuania, the Netherlands, Norway, Poland, Romania, Slovenia, and the United States, plus two partner countries, Finland and Sweden signed the agreement. Since then three C-17 aircraft has been assigned to the project, with the participating nations sharing the costs of the program. Up to the end of 2010, the aircrafts concluded more than 2500 flight hours and 150 missions. 80% of the flights were involved in supporting the ISAF mission in Afghanistan, other missions included flights to Iraq and Haiti earthquake relief operations.

There were two main conditions why the C-17 Strategic Airlift Capability (SAC) project could be successful. The first one is not just about the real need for the airlift capability, but the political will to full fill this demand by the military. Participation in NATO peacekeeping missions, primarily in ISAF, is a priority for the political leaderships of these nations, and therefore for the defence budgets as well. The troops and equipment need to be deployed to the operational theatre in some way. The alternative solution would be to buy airlift capacity from the international market, which would cost similar amount of money. Either way,

² <http://www.mkogy.hu/irom39/01498/adatok/fejezetek/13.pdf>

³ CENCOOP: „History” http://www.cencoop.at/history/index_history.htm

the military task has to be solved, but pooling and sharing is a much better solution in various aspects.

The other critical component of the SAC is the participation of the United States. The United States covers about one quarter of the costs and used a similar amount of the joint flight hours of the C-17-s, contributing substantially to the efficiency of the projects. Of course, it was in the self interest of the United States to sell its aircraft to other countries and to help allies contribute to the American NATO missions, especially in Afghanistan. But further on, the US provided such a political – diplomatic support for the project, which could not be fulfilled by any other nation. It is about American leadership and supremacy within NATO and the European security landscape as a whole. The US has the power and influence in its allies capitals to persuade them to make certain decisions and participate in projects favourable to the Alliance. This capability of the US is not just about sheer power, but trust and dependence form the allies' point of view. This is especially true for Central European nations, which are, for geopolitical reasons, usually more sensitive to their relations with Washington than Western European countries.

Certainly this does not mean that pooling and sharing arrangement can only be viable and successful with American involvement, as previous examples has shown. The Multilateral Land Force brigade composed by Italian, Slovenian and Hungarian infantry battalions has been a success story. The MLF came into life in 1998 with the purpose to set up a multinational brigade sized unit, capable of participating in peace-support operations from the spectrum of humanitarian, searching and rescuing operations through peacekeeping tasks in crisis response operations up to battle, with a geographic focus on South-East Europe. It has been successfully deployed in the Balkans, in Kosovo in 2006 within the KFOR mission, and gave the basis for the Hungarian – Italian – Slovenian EU Battlegroup in 2007. Major

MLF exercises are regularly held, the last one in 2010 involving 2400 troops.

As the leading nation, Italy gives about 60% of the task force and resources needed. The MLF is a good example for multinational military cooperation, with practical results and achievements for all three countries, but modest in its scope and strategic relevance.

On the 12th of May 2011, Polish Defence Minister announced that Poland will head a new Battle Group established by the Visegrad Group, which would become operational from 2016. George Friedman, the head of STRATFOR, a leading American security think tank, wrote in his weekly column at the time that the agreement has long term strategic significance on Central European security. The Visegrad Battlegroup, in Friedman's understanding, could be a first step in the emergence of a deeper, stronger Central European security cooperation, which is motivated by the latest political developments in the wider European security environment. The re-emergence of Russia, lack of coherence within the Alliance especially regarding on how to deal with Russia, the shift of American attention from Europe to other parts of the globe, and uncertainty surrounding the future of European integration all contribute to the Visegrad countries decision. Friedman emphasizes the importance that the Visegrad Battlegroup will be outside the NATO structure, integrated into the EU framework, signalling a shift in these countries previously staunch atlanticist preference.

The V4 Battlegroup initiative is the first concrete step toward some form of militarization of the loose regional grouping. As the country with the largest military resources and capabilities of the four countries, and having close relations with the United States, Poland looks to be the natural leader of the initiative. But even with these favourable political and strategic drivers, along with the financial pressures to cooperate, it is questionable how much real added value and strategic significance will the V4 Battle

Group, or other Visegrad military cooperations will have. Poland is not even Italy when it comes to resources, and as we saw from previous examples, a major contributor could be vital for the success of a significant pooling and sharing project. Although, as it was mentioned above, there are clear common political – strategic motivations between the Visegrad members, short term political considerations and old historical mistrustfulness stand as real barriers in front of quick progress. As an example, air policing in the Baltic by Poland, Germany or other countries is politically unproblematic in the Alliance, such as similar tasks by Italy over Slovenia, but it would be politically much more delicate if similar projects would take place between Visegrad countries. Of course, if security developments change, and an outside common threat or threats become much more direct and serious for the countries, the incentive for cooperation could be given a boost. But if we examine the strategic environment, with no existential military threat likely on the horizon for the foreseeable future, the most likely scenario is only slow progress in military cooperation, and within that, pooling and sharing.

For the time being, the most obvious fields of opportunities for cooperation lies in the military

tasks associated with the peace support and stability operations. As mentioned above, there will likely be political will and resources to fund these missions, even within shrinking defence budgets. As the C-17 has shown, there is a real demand for these kinds of cooperation. But pooling and sharing doesn't have to materialize only in big, spectacular projects, it could, and should start from smaller volumes in the operational field as well, such as sharing tolls, equipment, capabilities at bases, in operations. At some stage, of course, this could demand a much more coordinated cooperation in education, in exercise, in procurement and investment. All this would require a lot of time, patience and political will in the long run, but at some point the countries and their citizens will have to make hard decisions about significantly increasing their defence spending or saving valuable resources by cooperating. As everything has a price, security isn't for free either, continuously decreasing defence resources and capabilities will at some point have consequences.

The author works as a research fellow at the Strategic Defence Research Institute in Budapest, Hungary.

SLOVENSKO A MEDZINÁRODNÁ VOJENSKÁ SPOLUPRÁCA

Jaroslav Kuča

Vojenská spolupráca medzi krajinami je dôležitá najmä kvôli ich schopnosti zapájať sa do medzinárodných operácií v stále zložitejšom medzinárodnom prostredí. Jediným meradlom úspešnosti tejto spolupráce je reálne spoločné nasadenie jednotiek v operáciách. Pre malé krajiny je nesmierne dôležité nájsť si už dnes svojho partnera pre budúce operácie. Technická interoperabilita na najnižšej taktickej úrovni sa nedá budovať s každým a tesne pred vyslaním do operácie (ako sa to často stáva dnes). Preto je pre malé, ale aj pre veľké krajiny výhodné budovať spoločné jednotky a spoločné štruktúry velenia. Aj SR bola súčasťou rôznych iniciatív v tomto smere.

Nemá zmysel zaoberať sa všetkými multilaterálnymi alebo bilaterálnymi projektmi. Z vojenského pohľadu možno povedať, že po našom vstupe do NATO a EÚ kvalita našej účasti na medzinárodných projektoch podstatne vzrástla, čo nám poskytuje nové príležitosti, ale zároveň aj výzvy.

Medzinárodná vojenská spolupráca SR bola primárne orientovaná na našu účasť v operáciách medzinárodného krízového manažmentu (MKM), na tvorbu Síl rýchlej reakcie NATO (NATO Response Force – NRF) a Bojových skupín EÚ (BS), na vytváranie, respektíve posilňovanie medzinárodných veliteľských štruktúr NATO a EÚ, na prípravu síl, ich výcvik, vzdelávanie vojenského personálu a v neposlednom rade aj na budovanie budúcich spôsobilostí v rámci NATO a EÚ. V medzinárodnej spolupráci nám však chýbala a chýba jasná jednotná vízia vojenskej spolupráce a spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany, ktorá by bola zakotvená v integrovanej vízii zahraničnej

a obrannej politiky voči našim spojencom v Aliancii a v EÚ alebo partnerom, zdieľajúcim spoločné hodnoty a ciele. V prípade SR je to predovšetkým V4 a jej najbližšie geografické okolie (V4+).

Množstvo projektov medzinárodnej vojenskej spolupráce bolo v minulosti odštartovaných na popud aktuálneho politického vedenia, pričom týmto politickým rozhodnutiam iba málokedy predchádzali vojensko-odborné hodnotenia a definovanie vojenskej požiadavky, cieľov a efektov týchto projektov na rozvoj ozbrojených síl. Najčastejšie sa tak stávalo pri zmenách vo vedení rezortu obrany, ktorých od roku 2000 bolo až príliš veľa. Príkladom čisto politického rozhodnutia, ktorému chýbal vojensko-odborný kontext, bolo v roku 2001 rozhodnutie ministrov obrany zriadiť veliteľstvo mnohonárodnej CZ-PL-SK brigády so sídlom v Topolčanoch. Projekt sa napriek mnohým „detským chorobám“ stal úspešným projektom, ktorý mal potenciál a aj ambíciu ďalšieho rozvoja. Avšak po troch rokoch fungovania (2002-2005) mnohonárodná brigáda zanikla ešte pred dosiahnutím plnej operačnej pripravenosti (FOC). Projekt skončil skôr, než účastnícke krajiny mohli kapitalizovať to, čo bolo doň vložené v podobe pridanej hodnoty spoločne pripravovaných a spoločne používaných vojenských spôsobilostí. V každom prípade však tento projekt splnil svoj základný politický cieľ, pre ktorý vznikol: demonštroval politickú podporu Česka a Poľska pre vstup SR do NATO.

Pri vytváraní spoločných veliteľstiev bola SR v roku 2002, spolu s ďalšími krajinami v regióne, oslovená poľskou stranou s návrhom na vytvorenie mnohonárodného zborového veliteľstva v poľskom Krakove a na posilnenie Mnohonárodného zboru severovýchod (MNC NE) v Štetíne. Do krakovského zboru mala SR prispieť 25 vojakmi. Ďalšie rozhovory však čoskoro išli do útlmu už na

pracovnej úrovni. Opačné smerovanie mala naša účasť v MNC NE Štetín. Začiatkom roka 2005 bolo postupne vyslaných prvých desať vojakov, zbor dosiahol plnú operačnú pripravenosť v tom istom roku a v roku 2007 bol po prvýkrát nasadený v operácii ISAF na posilnenie kompozičného veliteľstva kľúčovým personálom. Úspešné nasadenie si novovytvorený zbor zopakoval v Afganistane ešte dvakrát. Pre SR je účasť v medzinárodných veliteľských štruktúrach jedinou príležitosťou pripravovať vojenský personál v medzinárodnom prostredí, pre ktoré je tento personál predurčený a ktorého je integrálnou súčasťou. Kvalita nášho príspevku mala byť posilnená možnosťou obsadenia generálskej pozície v tomto veliteľstve. Namiesto otvorenia tejto otázky na najvyššej vojenskej úrovni prišlo v roku 2008 rozhodnutie o znížení našej účasti v tomto zbore o 50%, spolu so znížením našej účasti v ostatných veliteľstvách NATO, EÚ a nášho zastúpenia pri týchto veliteľstvách. Toto rozhodnutie sa realizovalo v najnevhodnejšom čase, kedy Aliancia a všetci spojenci mali finančné problémy, hľadali spoločné riešenia na elimináciu dôsledkov finančnej krízy. Nepochopiteľným sa v tomto prípade stal postoj velenia OS SR, ktorý akoby spochybňoval prínos našej účasti v medzinárodných štruktúrach pre ozbrojené sily

Veľmi sľubne sa rozvíjajúcim a prelomovým projektom V4 sa mohla stať modernizácia bojových vrtuľníkov Mi-24. Diskusie o tomto spoločnom projekte sa začali v roku 2002 a všetko nasvedčovalo tomu, že krajiny V4 nielenže deklarujú politickú schopnosť dohodnúť sa na dobrej veci, ale využijú aj značný ekonomický potenciál tohto projektu. Po viac než roku diskusií na rôznych úrovniach v júni 2003 ministri obrany V4 nakoniec rozhodli, že každá krajina bude realizovať modernizáciu Mi-24 samostatne. Vojensko-odborný pragmatizmus sa nedokázal presadiť zoči-voči národnému egoizmu a dôveru nahradilo iba veľké sklamanie.

Pri modernizácii tanku T-72 už každá krajina išla vlastnou cestou a tieto prístupy poznačili

všetky ďalšie veľké modernizačné a akvizičné projekty krajín V4. Každý štát si samostatne rieši modernizáciu svojho letectva, či už sú to bojové lietadlá, dopravné lietadlá alebo vrtuľníky. Podobne je to aj u pozemných síl. Každá krajina V4 preferuje iné obrnené transportéry, či komunikačné a informačné systémy a s tým súvisí aj celá logistika ozbrojených síl. Ozbrojené sily krajín V4, ktoré ešte pred 10 rokmi mali vo svojom arzenáli jednotnú výzbroj sa dnes od seba technologicky vzdávajú. Minuli sme príležitosť a nevyužili sme potenciál, ktorý tu bol a ktorý sa každým rokom, respektíve každým akvizičným projektom, znižuje.

Podobné zlyhanie mal aj projekt V4 pod názvom „Spoločné nebo“, s ktorým v roku 2002 prišla česká strana. Už vtedy sa narážalo na technické problémy spolupráce. V Maďarsku bolo rozhodnuté o nákupe JAS 39 Gripen, v Poľsku F-16, v Česku sa (v tom čase) ešte definitívne nerozhodlo a o Slovensku bolo známe, že na nové stíhačky nemá a preto bude pokračovať v prevádzkovaní Mig-29. Problémom tohto projektu bola nie len otázka vzdušnej suverenity štátov, ale aj komunikácia rôznych typov lietadiel tak medzi sebou ako aj s PVO iného štátu a technická podpora u hostiteľského štátu. Tento projekt mal samozrejme oveľa širšie chápanie než len technické riešenie. Aj keď Slovensko prijalo český návrh, nakoniec diskusie koncom roku 2003 uviazli na mŕtvom bode.

V roku 1996 je vidieť jednu z prvých regionálnych iniciatív, ktorá však nikdy naplno nerozvinula svoj potenciál a dnes už upadá do zabudnutia. Bola ňou iniciatíva Rakúska inštitucionalizovať stredoeurópsku spoluprácu v oblasti mierových operácií v projekte CENCOOP (Central European Nations Cooperation). Okrem Slovenska a Rakúska sa na tomto projekte zúčastnili aj Maďarsko, Rumunsko, Slovinsko a neskôr aj Švajčiarsko (to v roku 2006 iniciatívu opustilo) a Chorvátsko. Jediným skutočným výsledkom bolo spoločné pôsobenie slovenských a rakúskych vojakov v operáciách UNDOF na Golanských výšinách, ktoré

už tiež skončilo. Spoločný projekt Maďarska, Slovenska, Rumunska a Ukrajiny - Mnohonárodný ženijný prápor TISA - vznikol na začiatku roku 2001 ako reakcia týchto krajín na časté záplavy na rieke Tisa. Nasadenie tohto práporu nebolo nikdy nutné, projekt je stále živý a spolupráca spočíva v spoločných cvičeniach a vo výmene skúseností.

SR sa v minulom roku zapojila do poľskej iniciatívy naplniť nové požiadavky NATO a podieľať sa na vytvorení jedného spojovacieho práporu NATO. Záväzkom SR je vytvoriť Nasaditeľný modul komunikačných a informačných systémov (NATO DCM) v rámci spojovacieho práporu síl NATO, ktorého veliteľstvo bude v Poľsku (Bydgoszcz). Význam tohto záväzku podčiarkuje skutočnosť, že tento modul bude ďalšou vojenskou jednotkou OS SR pod priamym velením SACEUR-a. NATO DCM bude nasadený ako jeden z prvých v priestore operácie a prináša vysokú hodnotu pre integráciu a interoperabilitu všetkých zúčastnených v priestore operácie. Príprava personálu a výcvik jednotiek bude sledovať najvyššie štandardy NATO. SR tak nadobudne už ku koncu budúceho roka vysoko modernú, plne interoperabilnú jednotku najvyššej pripravenosti, ktorá bude ako súčasť medzinárodnej štruktúry postupne nadobúdať potrebné skúsenosti z operácií. SR doplní aj časť personálu vo veliteľstve práporu.

Od januára 2011 sa SR stala vedúcou krajinou NATO pre oblasť likvidácie nevybuchnutej munície (Explosive Ordnance Disposal - EOD) a tak sa na území SR objavila prvá medzinárodná vojenská organizácia Aliancie – Centrum výnimočnosti pre oblasť EOD (EOD CoE). Nebolo to jednoduché, ale vďaka pomoci spojencov najmä Francúzka a USA jedno z 19-tich centier výnimočnosti má aj SR. Je však poľutovaniahodné, že SR nedokázala prispôbiť vlastnú legislatívu štandardom NATO a tak alianční vojaci, pôsobiaci na Slovensku nemôžu požívať rovnaký štatút aký požívajú slovenskí vojaci pôsobiaci kdekoľvek v krajinách NATO. To vytvára nepríjemný precedens v princípe garancie rovnakých podmienok pôsobenia v hostiteľskej krajine pre všetkých spojenských

vojakov. Slovenské centrum výnimočnosti sa tak pre našich spojencov stáva finančne nákladnejším a teda menej atraktívnym, preto niektoré krajiny podmienili svoju účasť v projekte práve zmenou legislatívy.

Podobné problémy zažíval aj britsko-holandsko-slovenský projekt vojenského vzdelávania, známy pod skratkou JSOC. Išlo o kurz pre nižších štábných dôstojníkov zo strednej a východnej Európy a východnej Ázie na vtedajšej Národnej akadémii obrany (NAO) maršala Andreja Hadika v Liptovskom Mikuláši, ktorý po viac ako troch rokoch intenzívnej činnosti 9. marca 2007 skončil. Kurz absolvovalo 431 nižších štábných dôstojníkov z 22 krajín z Európy, Ázie, Juhoafrickej republiky a Iraku. Pozitívny efekt tohto projektu sa prejavil nielen v podobe podpory medzinárodnej kredibility SR, ale aj pri následnom obsadzovaní pozícií slovenskými vojakmi v mnohonárodných veliteľských štruktúrach. Aj keď bol projekt ukončený, jeho materiálna základňa a know how boli využité pri kreovaní nového projektu s podobným zameraním - Medzinárodného kurzu pre štábných dôstojníkov (International Staff Officers' Course - ISOC) v gescii MO SR za finančnej a lektorskej pomoci Holandska. SR tak môže aj naďalej plniť túto veľmi významnú úlohu v rámci Programu za mier.

Spolupráca krajín V4, ako celku, v operáciách, pri vytváraní spoločných štruktúr a spoločných jednotiek prakticky neexistuje. O trochu úspešnejšia oblasť je ad hoc bilaterálna spolupráca jednotlivých krajín pri vytváraní medzinárodných jednotiek. V marci 2002 bol v KFOR-e nasadený spoločný ČS prápor pozostávajúci z 416 českých a 100 slovenských vojakov. Táto praktická, vzájomná spolupráca vydržala až do nášho odchodu z Kosova v decembri 2010. Od marca do júna 2003 bol vytvorený 1. ČS prápor RCHBO v operácií Enduring Freedom v Kuvajte (290 českých a 74 slovenských vojakov). Naša ženijná jednotka pôsobila v IRAKU v poľskom sektore a v misii OSN UNFICYP pôsobíme na Cypre spolu s Maďarskom.

Neschopnosť a nechota spolupracovať v

rámci V4 v MKM je vidieť na príkladoch dvoch doposiaľ najnáročnejších operáciách akými sú Irak a Afganistan, ale aj pri tvorbe BS alebo NRF. ČR pôsobila (2004-6) v britskom a nie v poľskom sektore Medzinárodných síl v Iraku. V Afganistane krajiny V4 spolupracujú iba minimálne a ich kontingenty pôsobia v geograficky úplne iných sektoroch.

V apríli 2011 sa náčelníci generálnych štábov V4 dohodli na vytvorení spoločnej BS V4 v horizonte po roku 2015. Spoločné komuniké vyjadrujúce vôľu vytvoriť BS v rámci V4 vzišlo už z rokovania ministrov obrán v Bratislave v apríli 2007. Krajiny V4 tak možno stoja po dlhodobých rokovaniach pred rozhodnutím potvrdiť spoluprácu aj v tejto oblasti. Zajímavé je, že rozhodnutie o postavení spoločnej ČS BS (druhá polovica 2009) alebo našej účasti v BS pod vedením PR (prvá polovica 2010 spolu s Nemeckom, Litvou a Lotyšskom) bolo podstatne rýchlejšie a menej komplikované. Krajiny V4 doposiaľ neprejavili ambíciu spolupracovať pri generovaní spôsobilostí NRF.

Bilaterálna spolupráca mala značne extenzívny charakter, čo viedlo k triešteniu úsilia a zdrojov. Napríklad s ČR, ktorá je náš prirodzený najvýznamnejší spojenec, sme mali značné množstvo rozbehnutých projektov a aktivít, ktoré nepriniesli žiadne výsledky.

V oblasti bilaterálnej spolupráce okrem krajín V4+ SR rozvíjala aktivity s ďalšími významnými spojencami a partnermi. Osobitný prínos má spolupráca s USA a z vojenského pohľadu má oveľa výraznejšiu hodnotu ako v rámci V4. Francúzsko, Nemecko a Holandsko nám poskytujú predovšetkým pomoc vo vzdelávaní, jazykovej príprave, výcviku a pri tvorbe potrebných spôsobilostí pred nasadením. Stále rastúca je aj spolupráca s Austráliou.

Pre SR bolo žiaduce nájsť si vhodné spojenca, ku ktorému by bolo možné koncentrovať naše budúce nasadenie v tejto operácii. Vzhľadom na dobré skúsenosti z predošlej vojenskej spolupráce (JSOC, ISOC) bolo vybrané Holandsko. Naše oznámenie podporiť holandský kontingent v

provincii URUZGAN slovenskými vojakmi prišlo v čase, kedy Holandsko viedlo svoj domáci vnútropolitický zápas o budúcnosť pôsobenia v Afganistane. SR sa týmto krokom stala jednou z mála spojencov, ktoré na pôde NATO pozitívne reagovali na výzvy Holandska o konkrétne prejavy spojeneckej solidarity a podpory, čo viac krát vysoko ocenili nielen ostatní spojenci, ale aj viacerí holandskí predstavitelia. SR tak prispela k tomu, že Holandsko prijalo politické rozhodnutie predĺžiť pôsobenie holandského kontingentu v Afganistane. Aj keď Austrália v tej dobe ešte neprevzala vedúcu úlohu v URUZGANE, jej kontingent o počte 1550 vojakov prevzal čiastočne úlohy po holandských vojakov a tým sa pre SR zmenili partneri. SR sa tak ocitla ako súčasť „Regionálneho veliteľstva juh – RC SOUTH“ krajín, ako USA, Austrália, Nový Zéland, Singapur a Kanada.

Po vstupe do NATO SR prijala ciele síl, ktoré sa stali nosnou kostrou jej dnešnej štruktúry. Jednotlivé záväzky sú však limitované materiálnym a technickým vybavením jednotiek, ale aj ich jazykovou pripravenosťou. SR od svojho vstupu do NATO zabezpečuje vlastnými silami ochranu vzdušného priestoru v rámci integrovaného systému protivzdušnej obrany NATO (NATINADS). Jedným z posledných investičných programov NATO do stacionárnej infraštruktúry bola aj modernizácia letiska Sliač so zameraním na rekonštrukciu vzletovej a pristávacej dráhy.

SR sa zapojila aj do viacerých finančne náročných multilaterálnych investičných programoch v rámci NATO a EÚ. Jeden z prvých takýchto programov bol model zabezpečenia strategickej vzdušnej prepravy spoločnou akvizíciou lietadiel typu C-17 (SAC). Zrejme nepochopenie zmyslu projektu a menšie pochopenie princípov Aliancie, vnímanie solidarity, dôvera v spoločné úsilie a nedostatok financií viedli k odstúpeniu SR z tohto projektu už po dvoch rokoch.¹ Zrejme tie isté dôvody ospravedlňujú aj náš nezujem o program AWACS, v ktorom participuje 17 krajín Aliancie. Opačný

¹ V súčasnosti zaznievajú medzi predstaviteľmi MO SR úvahy o obnovení účasti v tejto iniciatíve.

prístup mala SR k programu Európskej vzdušnej dopravnej flotily (EATF) s predpokladanou plnou operačnou spôsobilosťou v roku 2017, ktorej základom budú lietadlá A-400M.

Doterajšia vojenská/obránná spolupráca krajín V4, ale aj V4+, nás nenapĺňa optimizmom. Národné zbrojné priemysly jednotlivých krajín pri modernizácii ozbrojených síl tlačia krajiny namiesto k spolupráci k unilateralizmu a neschopnosti dohodnúť sa. Ofsetové programy majú prednosť pred regionálnou spolupracou. Z vojenského pohľadu V4 je iba diskusné fórum. Príkladmi sú: prioritný nákup pre OS SR nepotrebný počet automobilov ALIGÁTOR, či investovanie do mobilného komunikačného systému MOKYS v období kedy armáda nemá doslova na prežitie, ako aj nákup pre A ČR 72 podzvukových lietadiel L-159 alebo rozhodnutie o modernizácii 300 kusov T-72 (ktoré neskôr bolo upravené na 140 a potom na 30 ks). Pri modernizácii letectva išli krajiny V-4 samostatne a popri akvizícií nových lietadiel bežali aj ofsetové programy.

Obranný potenciál malých krajín je limitujúci a spolu s až nezodpovedne nízkym obranným rozpočtom², ako aj stále zastarané materiálne a technické vybavenie robia z málo atraktívnych krajín pre medzinárodnú vojenskú spoluprácu ešte menej atraktívne. Medzi krajinami V4 je výrazná rozdielna dynamika vývoja obranných spôsobilostí, ktorá je limitovaná nie len veľkosťou štátu a zdrojmi, ale aj ich manažmentom, tým ako dokážu prepojiť politiku so zdrojmi a prioritami. V súčasnej ekonomickej situácii nemôže byť žiadna krajina akýmsi donorom vojenských záruk inej krajine, ktorá zanedbala svoje vlastné vojenské záväzky voči spojencom a zabudla na budúcnosť svojich ozbrojených síl ako súčasť vonkajšej bezpečnosti štátu a jeho zahraničnej politiky.

Krajiny V4 by preto mali hľadať pragmatické riešenie holistickým prístupom, ktoré vojensky,

ako aj politicky zvýrazní silu a potenciál všetkých zúčastnených, ako byť úspešný a efektívny v dnešných a budúcich operáciách. Ak sa máme rozhodnúť akou cestou by naša vojenská spolupráca mala ísť v nasledujúcich desiatich rokoch, pozrime sa čo sme mali urobiť pred desiatimi rokmi, aby sme dnes dosiahli maximálny efekt. Pozrime sa teda na súčasnú najnáročnejšiu vojenskú operáciu, ktorou Aliancia prechádza a tou je ISAF. Afganistan je na najbližších desať rokov laboratóriom budúcich vojenských spôsobilostí.

V budúcej operácii pod vedením NATO alebo EÚ, ktorá s veľkou pravdepodobnosťou bude mať charakter operácie ISAF, by krajiny V4 (V4+) mali pôsobiť spoločne v jednom regióne, ako integrované, dlhodobé udržateľné spoločné zoskupenie síl (V4 Joint Task Force) pod spoločným velením v celom spektre spôsobilostí (vojenských a civilných) s možnosťou vzájomnej rotácie krajín tak, aby všetky alebo maximum spôsobilostí postupne každá krajina preverila skutočným nasadením. V operácii ISAF bola z počiatku operácie venovaná pozornosť interoperabilite na úrovni manévrových práporov, potom rôt a po krátkej dobe na úrovni malých skupín - menších ako družstvo. Preto najvyššia miera interoperability na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach, spoločná logistika by umožnili nie len medzinárodnú rotáciu vo veliteľstve, ale aj rotáciu jednotiek medzi jednotlivými štátmi, ich vzájomnú materiálnu podporu, tvorbu ad hoc zmiešaných jednotiek od malých skupín až po operačné zoskupenie, jednotné dopĺňovanie materiálom a technikou.

Maximalizovala by sa možnosť využitia všetkých spôsobilostí zúčastnených štátov, ich použiteľnosť, nasaditeľnosť a udržateľnosť, ale nie len to. Od miery interoperability, už na najnižšej úrovni, závisia životy a zdravie našich vojakov, znižujú sa fatálne následky spôsobené vlastnými vojskami (Friendly Fire Accidents). V dnešných operáciách sme svedkami obrovského plytvania zdrojov tak materiálnych ako aj ľudských. V operácii je vojak nie len tým najcennejším, ale aj najdrahším a čím viac potrebujeme vojakov, tým sú náklady na

² Výdavky na obranu v roku 2010 v miliónoch USD podľa NATO Komuniké z marca 2011: ČR 2 672, MR 1 355, SR 1 098 spolu 5 125 (približne ako Belgicko – 5 238), PR 8 836, spolu (V-4) 13 961 (približne ako Holandsko 11 357, polovica výdavkov Talianska 28 189 ale tiež blízko výdavkov Turecka 14 197

operáciu vyššie. Zjednotené zbraňové systémy a platformy bojovej techniky by znížili finančnú náročnosť pre dlhodobé udržiavanie spoločného kontingentu na strategickú vzdialenosť v priestore operácie kde nie je žiadna, alebo len minimálna infraštruktúra.

Takéto efektívne pôsobenie by si z vojenského pohľadu vyžadovalo harmonizáciu a niekedy až zjednotenie všetkých plánovacích procesov, jednotnú prípravu jednotiek pod spoločným medzinárodným veliteľstvom (C2), spoločné doktríny a postupy, jednotný systém prípravy dôstojníkov, spoločné vyzbrojovanie a pod. Harmonizácia plánovacích procesov si vyžaduje vytvorenie inštitucionálneho plánovacieho prvku na medzinárodnej úrovni, ktorý by koordinoval a prepájal všetky národné plánovacie procesy s procesmi plánovania NATO a EÚ a poskytoval by strategický dohľad. Primárnou funkciou medzinárodného plánovania by bolo zlepšenie národných plánovacích spôsobilostí a kapacít, odstránenie duplicit v plánoch a projektoch jednotlivých krajín a zefektívnenie vynakladania národných zdrojov.

Zodpovednosť za jednotlivé oblasti spôsobilostí je potrebné prerozdeliť medzi jednotlivé krajiny. Vedúca krajina pre danú spôsobilosť, podobne ako NATO Centre of Excellence, by prostredníctvom expertízy a skúseností prispievali k zlepšeniu vzdelávania a výcviku, doktrín, procedúr, štandardov a celkovému zvýšeniu interoperability a spôsobilostí. Spoločné vojenské veliteľstvo V-4 by bolo možné vytvoriť z už fungujúceho zborového veliteľstva v Krakove, ktoré je ako jedno z troch zborových veliteľstiev nižšej pripravenosti NATO, ale nemá charakter medzinárodného veliteľstva. Pod takéto veliteľstvo by jednotlivé krajiny pričlenili/podriadili maximum svojich jednotiek vysokej pripravenosti, ktoré by mali jedinečnú možnosť cvičiť v medzinárodnom prostredí pod budúcim velením s pravdepodobnými spojencami v operácii, článok 5 a domáci krízový manažment nevynímajúc. Veliteľstvo a jednotky by mohli tvoriť regionálne, plne integrované zoskupenie síl,

ktoré by bolo schopné reagovať v krátkej dobe v širokom spektre operačného použitia a misií všade na svete. Ich duálne využitie pre NRF, BS EÚ, prípadne operačné alebo strategické zálohy pre už bežiace operácie iba zvýši ich efektívne využitie.

Veliteľstvo by poskytovalo pre vojakov možnosť zdokonaľovania v plánovacích procesoch v medzinárodnom prostredí pri príprave, nasadení a riadení v operáciách. Títo vojaci by doma vytvárali zásobník pre doplnenie medzinárodných veliteľstiev v už bežiacich (napr. dnešné tzv. kompozitné veliteľstvo ISAF v Kábule), alebo budúcich operáciách a pôsobenie, prípadné nasadenie v takomto veliteľstve, sa stane hodnotným benefitom pre ich kariérny rast. V prípade vyšších ambícií by bolo možné po doplnení vzdušným komponentom vytvoriť Joint HQ, ktoré by mohlo byť neskôr poskytnuté v rámci konceptu Deployable Joint Staff Element (DJSE) pre operácie NATO, ale aj ako operačné HQ pre BS.

Každá krajina si vypracováva vlastné doktríny a postupy, základ tvoria dokumenty NATO, ktoré sa niekedy zbytočne prekladajú do národných jazykov a strácajú na hodnote. Vytvorenie spoločného Veliteľstva výcviku a doktrín (TRADOC) by viedlo nie len k synergii úsilia, ale predovšetkým k vyššej interoperabilite.

Vytvorenie jednotného celoživotného systému vzdelávania by maximalizovalo mentálnu interoperabilitu jednotlivcov a prinieslo by oveľa vyššiu kvalitu, ale aj iné možnosti. Spoločné vyzbrojovanie by viedlo k niekoľkonásobnému šetreniu a samozrejme k vysokej efektívnosti od zvýhodneného nákupu pri väčšom počte techniky, lacnejší budúci upgrade, ale predovšetkým vysokú mieru flexibilitu pri vytváraní medzinárodných zoskupení a nižšej náročnosti pre ich dlhodobé zotrvávanie v nasadení. Vytvoril by sa priestor pre formovanie spoločnej logistiky na najnižšej taktickej úrovni a tým by sa zlepšil pomer medzi bojovými a zabezpečovacími jednotkami (Teeth and Tail) tak v operáciách ako aj doma.

To sú všetko možnosti a potenciál pre spoluprácu V4/V4+ predovšetkým pre pozemné sily, ale oblasť letectva a PVO dáva ešte väčšie možnosti spolupráce. Už dnes krajiny V4 patria do jednotného integrovaného systému NATINADS. Mať spoločný vzdušný priestor, spoločný výcvik pre letectvo a PVO prinesie novú kvalitu za nižšiu cenu, zníži sa počet vojenských letísk, pozemného personálu a logistického zabezpečenia. Vytvorenie spoločného koordinačného orgánu pre dopravné vojenské letectvo by umožnilo lepšie využiť voľné národné ako aj zmluvné prepravné kapacity.

Aj keď krajiny V4 doposiaľ nenašli svoj modus operandi pre širokú vojenskú spoluprácu, stále nižšie rozpočty na obranu, skúsenosti z Afganistanu, iniciatívy v rámci Aliancie a EÚ,

ako aj dobré príklady iných krajín z regionálnej spolupráce vytvárajú pre nás novú situáciu. Čím neskôr začnú krajiny skutočnú spoluprácu, tým dlhšiu a náročnejšiu cestu budú musieť prejsť. Základom budúcich rozhodnutí musí byť jednotné politické a vojenské chápanie, že sme integrálnou súčasťou zjednotenej, silnej, slobodnej a prosperujúcej Európy a zároveň aj najsilnejšej a najúspešnejšej politicko-vojenskej organizácie – NATO, ako aj jednotné chápanie našich ambícií, čím a kým chceme byť ako štát, ako región ako súčasť týchto organizácií.

Autor je Generálmajor vo výslužbe. Tento článok vyjadruje osobné názory autora.

BALTICKÁ BEZPEČNOSTNÁ A ENERGETICKÁ REGIONÁLNA KOOPERÁCIA

Vladimír Žembera

V auguste 1989 obyvatelia Litvy, Lotyšska a Estónska spojili svoje ruky v celom regióne, čím vytvorili ľudskú reťaz pri príležitosti 50. výročia paktu Molotov-Ribentrop. Jednotou demonštrovali svoje úsilie nad zrušením okupácie a vytvorením nezávislých baltských štátov. Toto symbolické gesto, bolo jedným z prvých prípadov vytvárania spolupráce v pobaltí v tej dobe. Postupne vytvorili cestu pre ďalšie koordinované akcie, ktoré prispeli k pádu Sovietskeho zväzu, obnovenie nezávislosti a stiahnutie sa okupačných vojsk z územia svojich štátov.

Od „spievajúcej revolúcie“ (1989-92), ktorou sa označuje postupný nenásilný politický prevrat uplynulo dvadsať rokov a spolupráca medzi ľudovými hnutiami bola nahradená spolupracou na bilaterálnej a trilaterálnej úrovni. Od získania svojej nezávislosti tieto štáty navzájom využívali svoje trhy na import a export tovarov, udržiavali úzke politické a kultúrne vzťahy, pričom zároveň sledovali aj podobné ciele v zahraničnej politike. Či už v oblasti rozvojovej pomoci a spolupráce, alebo bezpečnosti štátu väčšina cieľov zahraničnej politiky pobaltských štátov je nasmerovaná na oslabenia postavenia Ruska v regióne.

Témou tohto príspevku je práve spolupráca v oblasti obrany a energetickej bezpečnosti, ktoré sú v cieľoch zahraničnej politiky udržania bezpečnosti štátu zaradované do tej istej kategórie. Prvá časť článku priblíži spoluprácu v oblasti bezpečnostnej politiky, ktorá sa od pristúpenia do euroatlantických štruktúr výrazne zmenila. K zmene došlo aj v oblasti vynakladania finančných prostriedkov na obranu, ktorá odzrkadľuje súčasný stav armád, neschopnosť nájsť riešenie misie NATO Air-policingu v pobaltí.

Druhá časť sa venuje energetickej bezpečnosti, ktorá v súčasnosti patrí k najdôležitejším cieľom zahraničnej politiky každého štátu. Táto časť je veľmi dôležitá a na rozdiel od neefektívnej vojenskej spolupráce, oblasť energetiky má priameho „nepriateľa“, čo núti baltické krajiny spolupracovať a hľadať riešenia na vytvorenie nových energetických zdrojov. Za „nepriateľa“ považujeme Rusko, ktoré má moc manipulovať sektorom energetiky a tým aj pobaltskými štátmi, keďže sú na ňom závislé. Jednoduchou odpoveďou na otázku, prečo v oblasti energetiky dokážu spolupracovať a bezpečnostnej politike nie, je práve prítomnosť priameho nebezpečenstva.

Bezpečnostná politika a misia NATO „Air-policingu“ v pobaltí

Kľúčovým aspektom bezpečnosti v severnej Európe je spolupráca a budovanie armád, ktoré budú dôveryhodné pre spojencov NATO a odstrašujúce pre potenciálnych nepriateľov. Napriek predstupovým záväzkom do NATO a neoficiálnemu odporúčaniu, že pokiaľ chcú krajiny disponovať akcieschopnou armádou a mať efektívnu obranu štátu, je potrebné z rozpočtu vyčleniť 2% HDP na obranu.

Od roku 2004, ako vo väčšine nových členských krajín NATO dochádza k opačnému trendu. Súčasný rozpočty na rok 2011 sú nasledovné: Litva 0,89%, Lotyšsko 1,14% a Estónsko 1,78% HDP. Zaujímavé je to, že obranná spolupráca nasleduje podobnú dynamiku, od úzkej spolupráce na začiatku k jej ochladeniu v súčasnosti, ako podoba financovania z takmer 1,5% HDP všetkých krajín pred rokom 2004 na cca 1% v súčasnosti, okrem Estónska.

Pred tým, ako sa pobaltské štáty stali členmi Aliancie, už celú dekádu spolupracovali v

oblasti obrany. Prvou spoločnou iniciatívou bolo vytvorenie Baltického práporu (BALTBAT 1994).

Postupne v rámci vzájomnej kooperácie vznikla Baltická vojenská flotila (BALTRON 1998), Baltický vzdušný radarový systém (BALTNET 1998) a Baltická Vysoká škola obrany (BALTDEFCOL 2004). Prehlbovanie spolupráce a realizácia projektov v obrannej politike v 90-tych rokoch až po rok 2004 bola možná hlavne z dvoch dôvodov a to: spoločný cieľ dosiahnuť členstvo v NATO a dohľad západných krajín nad ich bezpečnostnou politikou. Prítomnosť expertov a kontrola baltských štátov členskými krajinami NATO bola využívaná ako nástroj rozvoja demokracie a bezpečnosti v regióne. Niektorí analytici sa domnievajú, že práve tieto dva dôvody sú aj dôvodom súčasného oslabovania kooperácie vo vojenských otázkach.

Dosiahnuté členstvo v NATO ako keby vyplo motor vzájomnej spolupráce, čo odzrkadľuje aj skutočnosť, že po roku 2004 neboli vytvorené žiadne spoločné projekty v oblasti obrany.

Príčinou narušenia spolupráce je tiež zredukovanie úlohy západných krajín. Ich neprítomnosť odstránila motiváciu a predvstupovú disciplínu na dosahovanie cieľov, čo postupne viedlo k individualizmu a rozvíjaniu národných ambícií v zahraničnej a bezpečnostnej politike. Členstvo v NATO vytvorilo príležitosti spolupráce s oveľa väčším okruhom spojencov, čoho dôkazom je trialterálna „nespolupráca“ na vojenských misiách v zahraničí. Ukážkovým príkladom je jedna z najdôležitejších misií NATO, ktorá vznikla v roku 2005 a to rekonštrukcia provincie Ghor v Afganistane.

Na začiatku existovala idea, že všetky tri štáty sa na projekte budú podieľať spoločne. Avšak Litva sa rozhodla viesť túto misiu samostatne, pričom Estónsku a Lotyšsku bola ponúknutá možnosť sa do nej zapojiť. Reakciou boli vyhlásenia politikov, že v misii by tak zastávali druhoradé postavenie a preto sa v Afganistane rozhodli spolupracovať s inými krajinami. Ďalším dôvodom môže byť rozličný pohľad na obranu štátu a armádu. Estónsko zameriava svoju pozornosť na územnú

obranu a povinnú brannú povinnosť. Na strane druhej, Lotyšsko a Litva vytvárajú malé mobilné a profesionálne armády, ktoré sú podporované aktívnymi zálohami a neexistenciou povinnej vojenskej dochádzky. Preto sa ich priority rozchádzajú s Estónskom.

To, že v Litve v blízkej budúcnosti zjavne nedôjde k výrazným zmenám nepriamo nasvedčuje zvýšenie prostriedkov na armádu, ako aj výroky súčasnej litovskej prezidentky Dalie Grybauskaitė a predsedu vlády Litvy Andriusa Kubiliusa. Internetové spravodajské noviny BNS citovali ich vyjadrenia z júna 2011: „Litva nebude vynakladať prostriedky na nové tanky a pod., ale budeme sa zameriavať na inovácie a zvyšovanie kvalifikácie vojakov, čím skôr prispejeme ku kolektívnej obrane NATO, ale aj našej vlastnej.“ Podľa slov A. Kubiliusa: „Litva zvýši financovanie armády až vtedy, keď na to nájde riešenie v súčasnej hospodárskej a finančnej situácii.“

Je otázne, ako budú tieto slová naplnené, keďže aj v čase keď litovská ekonomika prosperovala, rozpočet na obranu bol neprimerane nízky. V roku 2003 bol vo výške 1,48% HDP a v roku 2006 klesol na 1,18%, pričom rovnaký trend je viditeľný aj v Lotyšsku. V apríli tohto roku sa v Bruseli konalo stretnutie Plánovacieho výboru obrannej politiky NATO, ktorého závery vyjadrujú nespokojnosť nad súčasným stavom financovania a celkového stavu obrany v Litve aj Lotyšsku. Správa zdôrazňuje, že takéto kroky v oboch prípadoch môžu ohroziť nielen kolektívnu obranyschopnosť NATO, ale aj účasť členských krajín Aliancie na medzinárodných vojenských misiách.

Estónsko sa v súčasnosti najaktívnejšie okrem rétoriky skutočne pokúša vytvárať kroky na zlepšenie armády a usiluje sa naplniť odporúčaný cieľ 2% HDP. V Apríli 2011 estónska vláda prijala Akčný program na roky 2011-2015 ktorý deklaruje, že Estónska armáda bude predstavovať najlepšiu záruku bezpečnosti a v roku 2012 by už z rozpočtu vyčleniť na obranu 2% HDP. Program okrem iného vyžaduje, aby Estónsko bolo aktívnym členom, ako v rámci NATO, tak aj EÚ. Dôležitým

bodom akčného plánu je nájsť riešenie súčasnej misie NATO Air-policingu v pobaltí. Air policing bol v pobaltí vytvorený v roku 2004 a znamená ochranu vzdušného priestoru Litvy, Lotyšska a Estónska aliančnými vojskami.

V roku 2005 došlo k incidentu narušenia litovského vzdušného priestoru ruskou stíhačkou SU-27, ktorá sa so štyrmi raketami na palube zrútila v blízkosti Vilnius. Nevieme s určitosťou povedať či to bola provokácia, alebo Rusko testovalo funkčnosť vzdušnej obrany, ale v každom prípade išlo o narušenie zvrchovanosti štátu. Ochrana baltského regiónu NATO je preto viac ako nevyhnutná, keďže tieto štáty nedisponujú nadzvukovými bojovými lietadlami.

Pôvodné rozhodnutie hovorilo o tom, že misia Air-policing bude trvať do roku 2011. V súčasnosti Severoatlantická rada rozhodla, že ochrana baltského vzdušného priestoru spojencami bude predĺžená do roku 2014. Hoci Litva, Lotyšsko a Estónsko sa usilujú o predĺženie NATO Air-policingu až do roku 2018. Akčný plán Estónskej republiky si stanovuje za cieľ nájsť riešenia tejto situácie a vytvorenia vlastnej vzdušnej obrany. Vzhľadom na obmedzené rozpočty, úsilie Litvy a Lotyšska vstúpiť do eurozóny, budovanie atómovej elektrárne Ignaliny (Visaginas), budovanie plynovodov predstavujú vyššie priority, ako nákup bojových lietadiel. Preto sa skôr môžeme dočítať, že štátni predstavitelia sa pohrávajú s myšlienkou vytvorenia z NATO Air-policing trvalú súčasť obrany baltského vzdušného priestoru. Taktiež je potrebné zdôrazniť, že v celom pobaltí sa nachádza len jedna letecká základňa a to v Šiauliai (Litva). Estónska vláda predstavila projekt na výstavbu novej základne na svojom území, ale tá má byť dokončená až v roku 2015, čiže rok po tom, ako vyprší mandát NATO v pobaltí. Je tiež mylné domnievať sa, že by Estónsko samotné dokázalo v takom krátkom čase vyškoliť pilotov, nakúpiť bojové lietadlá, zabezpečiť ich údržbu a z vlastného rozpočtu dokázať brániť vzdušný priestor všetkých troch krajín. D. Grybauskaitė preto trvá na tom, že NATO bude

naďalej predstavovať hlavnú záruku bezpečnosti v celom pobaltí a zdôrazňuje, aby dohoda NATO o protiraketovom obrannom systéme prijatá na Lisabonskom summite nebola ovplyvnená tretou stranou, teda Ruskom.

Jednotlivé štáty majú rozdielny pohľad na obrannú politiku a rozdielnym spôsobom ju aj financujú. Neochota nájsť finančné prostriedky pramení z toho dôvodu, že obyvatelia a štáty EÚ neboli vystavení priamemu vojenskému konfliktu od konca 2. sv. vojny a ani momentálne sa tu priama hrozba nenachádza. Súčasný stav preto nenúti politikov zvyšovať svoje preferencie prostredníctvom apelovania na udržanie bezpečnosti štátu a zvyšovanie financií na obranu už nie je politickou prioritou, ako v období Studenej vojny. Lotyšský minister obrany Artis Pabriks povedal, že: „dnes sú len 4 štáty, ktoré dávajú na obranu 2% HDP. A preto v budúcnosti môže vzniknúť situácia, že ešte menší rozpočet bude považovaný za štandardný, čím sa ale môže zmeniť aj postavenie malých štátov na globálnej scéne.“

Podľa slov ministra je preto viac ako nevyhnutné, aby sa malé krajiny, akými pobaltské štáty sú, viac orientovali na vzájomnú spoluprácu. Podľa A. Pabriksa preto súčasná zlá finančná situácia môže byť jedným z riešení, alebo cennou lekciou, ako prekonať strnulosť a opätovne naštartovať regionálnu spoluprácu v oblasti obrany medzi sebou.

Energetická bezpečnosť a diverzifikácia zdrojov

Rusko je hlavným exportérom zemného plynu do pobaltských štátov, ktoré sem dováža cez plynovod Yamal. Zároveň exportuje 99% ropy do litovskej rafinérie Orlen, ktorá je jedinou rafinériou v celom pobaltí. Pre každý štát energetická bezpečnosť znamená zaistiť tri základné ciele a to: 1. dostupnosť energie pre stabilný sociálny a ekonomický rozvoj spoločnosti; 2. istota, že nedôjde k prerušeniu dodávok

energie; 3 prijateľné ceny za nákup energií. Ak sa pozrieme na politiku Ruska, tak vo všetkých troch oblastiach ovplyvnila, alebo stále vplýva na rozvoj a nezávislosť štátov. Aký vplyv mala manipulácia so sektorom energetiky v rámci prvého a druhého bodu, sme boli svedkami počas plynovej vojny medzi Ruskom a Ukrajinou.

Tretí bod je neustále aplikovaný v baltickom regióne a hlavne v Litve, ktorá za energie platí viac, ako sú medzinárodné trhové ceny. Napríklad v porovnaní s Nemeckom, za zemný plyn platí o 30 až 40% viac a v roku 2010 generálny riaditeľ Gazpromu Valerij Golubev ponúkol 15% zľavu za plyn pre Lotyšsko a Estónsko, pričom Litva bola z tejto ponuky vynechaná. Tomuto rozhodnutiu predchádzali kroky litovskej vlády v snahe o diverzifikáciu energetických zdrojov a vytvorenia nasledovných projektov: výstavba atómovej elektrárne Visaginas v Litve, výstavba terminálov na prepravu skvapalneného plynu (LNG) a hlavný krok spočíva v prijatí legislatívy, ktorá je v súlade s nariadením Európskej komisie, o zrušení dominantného postavenie spoločností exportujúce energiu do Litvy.

Dominantné postavenie Gazpromu na trhu neustále vyvoláva obavy, že Rusko má silu manipulovať s výškou ceny plynu, čo následne ohrozuje ako priemysel, tak aj domácnosti. Litovská vláda preto bez zbytočného predlžovania začiatkom roka 2011 prijala „Zmeny zákona o Zemnom plyne a Zákone o implementácii“. Legislatíva je prijatá v súlade s „Tretím energetickým liberalizačným balíkom EÚ“, ktorý vstúpil do platnosti v roku 2009. Prijatie rovnakej legislatívy sa očakáva od Estónska, v októbri tohto roku a Lotyšsko muselo rozhodnutie odložiť, v dôsledku odvolania parlamentu v referende a novým voľbám, ktoré sa uskutočnia v septembri 2011. V praxi prijatá legislatíva znamená, že dodávateľ plynu na dané územie nesmie plyn exportovať a zároveň aj prevádzkovať plynové potrubia. Novela zákona umožní rozdelenie najväčšej plynárenskej spoločnosti Lituvos Dujos (ďalej len LD) na menšie spoločnosti. V LD má

najväčší podiel nemecká spoločnosť E.ON 38,9%, Gazprom 37,1% a nakoniec štát s 17,7%.

V estónskej spoločnosti Eesti Gaas Gazprom vlastní 37%, Lotyšskej Latvijas Gaze 34%, čo z Gazpromu robí najväčšieho akcionára v týchto spoločnostiach. Gazprom v spoločnosti teda kombinuje úlohu dodávateľa plynu s vlastníkom a prevádzkovateľom plynových potrubí, čo nie je v súlade s rozhodnutím Európskej komisie a v súčasnosti ani s platnou legislatívou litovskej republiky. Podľa A. Kubiusa tak vznikne situácia, ktorá otestuje vzťahy medzi EÚ a Ruskom v oblasti energetiky. Ak sa Litve podarí získať kontrolu nad potrubiami, ktoré sú pod kontrolou Gazpromu dôjde k vytvoreniu právneho precedensu v EÚ, ktorý umožní odstránenie monopolného vlastníctva Gazpromu nad plynovými potrubiami aj v iných štátoch EÚ. Alebo vznikne situácia, ktorá zvýši a zaručí Gazpromu dominanciu v závislosti nad výsledkom v pobaltí.

Ďalším príkladom úsilia Ruska ako si udržať monopolné postavenie v pobaltí, v oblasti elektrickej energie je výstavba dvoch jadrových elektrární, v oblasti Kaleningrad a Bielorusku. Rozhodnutie o ich výstavbe v podstate padlo po tom, čo premiéri pobaltských krajín podpísali deklaráciu o spolupráci na projekte výstavby atómovej elektrárne Visaginas v Litve. Finančné zdroje, ktorými Litva disponuje si tento projekt nemôže dovoliť financovať samostatne. Podľa navrhnutého plánu bude Litva financovať 34% celkovej hodnoty projektu, ďalšiu čiastku vložia regionálni partneri Lotyšsko, Estónsko, Poľsko a strategický investor Japonsko-Americké konzorcium Hitachi-GE, ktoré bude zodpovedné za jej výstavbu. Pridanou hodnotou celého jeho projektu je vytvorenie elektrického prepojenia so Švédskom (NordBalt) do roku 2015, podobné spojenie s Poľskom (LITPOL Link) a do roku 2016 vytvorenie priameho spojenia s Európskym systémom (CEN). Ide o projekty, ktoré sú najreálnejšie dosiahnuteľné, ale tie v skutočnosti neriešia problém diverzifikácie, pretože žiadny z pobaltských štátov nie je úplne závislý na jednom

zdroji elektrickej energie. Tieto mosty sú skôr integračnými projektmi s Poľskom a Švédskom, než deklarovaný cieľ odstránenia závislosti na Rusku.

Popri technickým a logistickým problémom v snahe o diverzifikácii závislosti na Rusku pred pobaltskými štátmi stoja aj politické prekážky. Ide predovšetkým o zložité vzťahy medzi Poľskom a Litvou. Litovská rafinéria Orlen je vlastnená poľskou spoločnosťou PKN Orlen, ktorá naznačila, že by ju v budúcnosti predala Rusku. Ak by došlo k jej predaju vnikla by veľká prekážka na dosiahnutie diverzifikačných plánov. Rusko posilňuje väzby s kľúčovými osobami poľského vedenia, ako napríklad s poľským premiérom Donalom Tuskom prostredníctvom ktorých si na svoju stranu získava partnerov.

Rovnaká gentlemanská ofenzíva Ruska sa javí ako úspešná s Lotyšskom, kde tieto dve strany podpísali ekonomicko-energetickú dohodu. Najväčší neúspech Ruskej zahraničnej politiky je v Litve, ktorá podala sťažnosť a bojuje proti odstráneniu dominantného vplyvu Gazpromu na jej území. Rusko si je vedomé strát, ktoré navrhované projekty v budúcnosti prinesú, a preto bude využívať celé spektrum ekonomických a politických nástrojov na ich spomalenie, alebo zastavenie.

Rusko i naďalej ostáva dominantným exportérom energií v pobaltí a akákoľvek podstatná zmena bude trvať celé roky. Atómová elektrárňa Visaginas má byť spustená v roku 2020, elektrické prepojenia po roku 2015, výstavba plynových terminálov LNG je v nedohľadne. Preto ak aj Poľsko a Švédsko usilujú o rozširovanie vzťahov s pobaltím, dochádza k stretu s rôznymi finančnými, logistickými a politickými prekážkami. Všetky plánované projekty budú stať milióny eur a predstavujú väčšiu prioritu, ako zvyšovanie financovania obrany, keďže sa spoliehajú hlavne na pomoc aliancie. Avšak článok 5 severoatlantickej aliancie je v tomto regióne o to dôležitejší, pretože otázka prežitia v prípade konfliktu by sa netýkala len jedného, ale všetkých

krajín. Napriek individuálnym záujmom každého štátu, by bolo vhodné sa usilovať o bilaterálnu integráciu, pretože sa nachádzajú v jednom strategicky dôležitom regióne z pohľadu obrany a geopolitiky.

Rozvíjanie trilaterálnej integrácie v oblasti obrany by bolo znakom pochopenia, že ich obrana nezávisí len od spojencov, ale aj vôle baltských krajín brániť samých seba a zároveň byť pripravený pomoc aj poskytnúť. Samozrejme vytvoriť trilaterálnu vojenskú integráciu je ambiciózný projekt, ktorý by znamenal robiť spoločné koordinované kroky a rozhodnutia. Trilaterálna spolupráca by znamenala presunutie rozhodovania z národnej úrovne na spoločné inštitúcie v rozličných sektoroch. Podobný bol aj proces európskej integrácie, kde bolo najprv vhodné vytvárať postupné kroky, napr. začať v oblasti logistiky, technickom servise, výskume a vývoji, vojenskej spravodajskej služby atď. Tak ako v prípade EÚ aj tu by sa postupovalo od najnižšej možnej úrovne až po spoluprácu v oblasti riadenia.

Hoci by takýto model obrannej spolupráce vyžadoval veľa úsilia je zrejmé, že projekt by priniesol lepšie výsledky a možnosti obrany pobaltských krajín. A to hlavne z toho dôvodu, že sa jedná o malé štáty s nedostatočnými ľudskými a finančnými zdrojmi, kde by spolupráca bola účinnejšia ako individuálne postupy. V neposlednom rade by úspešná integrácia v obrannej politike na trilaterálnej úrovni priniesla väčšiu viditeľnosť v Aliancii a váhu v celom regióne.

Autor je absolventom odboru politológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave

Referencie

Defence cooperation between Baltic States – marriage or divorce. Dostupné na: <http://www.lithuaniantribune.com/2010/10/29/defence-cooperation-between-baltic-states-marriage-or-divorce/> (1.9.2011)

Estonia's defense spending to rise to 2 pct of GDP next year - govt program. Dostupné na: <http://www.bns.lt/en/> (3.9.2011)

Galbreath, D., Lašas, A., Lamoreaux, J.: Continuity and Change in the Baltic sea region, Amsterdam-New York, NY 2008, ISBN: 978-90-420-2386-4, s. 200

Internal Market, Gas Committee - Commission adopts set of new transparency rules for European gas market. Dostupné na: http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/gas_committee_en.htm (16.8.2011)

Is It Worth Defending Lithuania? By Girnius. Dostupné na: <http://www.lithuaniatribune.com/2011/06/28/is-it-worth-defending-lithuania-by-girnius/> (1.9.2011)

Lithuanian president about aim to grant 2 pct of GDP for defense: unwritten rules don't exist. Dostupné na: <http://www.bns.lt/en/> (1.9.2011)

Lithuania leads in gas monopoly breakup. Dostupné na: <http://www.baltictimes.com/news/articles/29147/> (4.9.2011)

Lithuania wants strategic investor to fund up to half of N-plant project value – official. Dostupné na: <http://www.bns.lt/en/> (3.9.2011)

Loukianova, A.: Cooperative Security in the Euro-Atlantic Airspace Region,

CISSM Working Paper, May 2011, s.21

NATO is Concerned about the Latvian Reduced Defense Budgets. Dostupné na: <http://rpdefense.over-blog.com/article-nato-is-concerned-about-the-latvian-reduced-defense-budgets-73012813.html> (1.9.2011)

Obama supports Lithuania's position concerning anti-missile defense. Dostupné na: <http://www.lithuaniatribune.com/2011/05/29/obama-supports-lithuania%E2%80%99s-position-concerning-anti-missile-defense/> (1.9.2011)

Pabriks: It would be very risky to decrease the defence budget. Dostupné na: http://www.mod.gov.lv/Aktualitates/Preses_pazinojumi/2011/06/20-01.aspx (1.9.2011)

Pabriks: It would be very risky to decrease the defence budget. Dostupné na: http://www.mod.gov.lv/Aktualitates/Preses_pazinojumi/2011/06/20-01.aspx (1.9.2011)

Stringer, D.K.: Energy Security: Applying a Portfolio Approach, Baltic Security & Defence Review, Volume 10, 2008, s.22

Visaginas N-plant to produce power by 2020, construction to begin in 2014 - Lithuanian PM.

Centrum pre európske a severoatlantické vzťahy (CENAA)

je think-tank, ktorý pôsobí v oblasti medzinárodných vzťahov, zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Okrem výskumu v týchto oblastiach CENAA pripravuje analýzy, štúdie, vydáva odborné publikácie, vrátane Panorámy globálneho bezpečnostného prostredia a Transatlantických listov, organizuje workshopy, konferencie, diskusné kluby pre študentov slovenských univerzít a ďalšie aktivity ako napríklad letnú školu pre mladých profesionálov, ktorou prispieva do vzdelávania mladej odbornej komunity z Balkánu, východnej Európy a Kaukazskej oblasti. CENAA zároveň každý rok organizuje aj Slovenské strategické fórum, ktoré je exkluzívnou platformou odborníkov z ministerstiev, parlamentu, think-tankov, mimovládnych organizácií a akademikov. Cieľom projektu je otvorene prediskutovať najdôležitejšie aktuálne otázky medzinárodných vzťahov a európskej bezpečnosti. Okrem aktivít na Slovensku je CENAA zaangažovaná do tranzičných projektov zameraných na odovzdávanie a aplikáciu slovenských skúseností z integračných procesov predovšetkým vo východnej a juhovýchodnej Európe, a tiež pôsobí v širšej medzinárodnej odbornej komunite a participuje na medzinárodných výskumných projektoch v oblasti medzinárodných vzťahov a bezpečnostnej politiky.

Podrobnejšie informácie o našich aktivitách nájdete na www.cenaa.org

ISBN 978-80-9700041-7-0